

čitača dodan je opis jednog uzor-primjerka pečata. Među tačkama iz ovog dijela treba osobito istaknuti vanredno jasan i jezgrovit prikaz o raznim načinima pričvršćivanja pečata na isprave i o neispravnim metodama pečaćenja. Lijepo je prikazan razvitak stilova primijenjenih na pečatima raznih razdoblja, osobito sa likovnog i epigrafskog gledišta. O falsificiranju pečata autor je iznio svoja opažanja u pet tačaka upozoravajući na potrebu opširnijeg proučavanja tog problema kojemu dosada u engleskoj sfragistici nije bilo posvećeno dosta pažnje.

U drugom dijelu (str. 34-67) obrađene su kratko, ali zato ne manje precizno, sve kategorije pečata koje se nalaze u skupinama i zbirkama arhivalija u londonskim arhivima. U uvodnim opaskama prikazana su najkarakterističnija obilježja engleskih pečata za sve one koji proučavaju englesku sfragistiku, a nakon toga dana je podjela glavnih vrsta tih pečata grupirana po vlasnicima-izdavačima na: 1) kraljevske pečate; 2) pečate centralnih i lokalnih (mjesnih) vlasti, dominiona i (od Velike Britanije) zavisnih zemalja; 3) pečate privatnih i poluprivatnih ustanova; 4) osobne odnosno obiteljske (s grbom ili bez grba) i 5) crkvene pečate. Na kraju spomenuti su kratko strani (ne-engleski) pečati koji se nalaze u engleskim arhivima. Ti su pečati kategorizirani istim načinom i redoslijedom kao i engleski.

Uz tekst je dodano 12 tabla na kojima se nalaze odlični foto-snimci engleskih pečata od XII-XIX st., a na tabli V donesena je vrlo lijepa i zanimljiva slika iz rukopisa XV st. na kojoj je prikazan rad engleske kraljevske kancelarije.

Ova lijepa i sadržajno vrijedna knjižica vrlo dobro će poslužiti svakome tko se želi upoznati s engleskom sfragistikom. Njen prvi dio pruža uvid u elementarne pojmove sfragistike uopće svojim jasnim i nekomplikiranim izlaganjem.

Bartol Zmajić

Čurić Hajrudin, PRILOZI BOSANSKO-HERCEGOVAČKOJ ISTORIJI XIX v.

Sarajevo 1960. v. Građa knjiga VIII. Odjeljenje istorisko-filoloških nauka knjiga 4. Naučno Društvo NR Bosne i Hercegovine, Sarajevo 1960.

Autor je prema navodima koje je iznio u uvodu istakao da se objavljen materijal odnosi »... na period bosansko-hercegovačke istorije od 1833—1873«. Originalna građa koja je u tom skupnom djelu objelodanjena, danas se nalazi u Državnim arhivima Zadra i Dubrovnika, arhivu Franjevačkog samostana u Fojnici i u Orijentalnom institutu u Sarajevu. Pisac je građu upotrijebio i iznio u pet ovećih i manjih radova, od kojih prva tri sadržavaju materijal vezan za period vladavine Ali paše Rizvanbegovića (1833—1851), ličnosti koja je napose u ekonomskom pogledu vidno podigla Hercegovinu, što dolazi do izražaja i u objelodanjenim dokumentima. Ta građa osim toga donosi nove i dragocjene podatke za poznavanje međusobnih odnosa Hercegovine i Dalmacije, odnosa koji su dosada bili malo ili gotovo potpuno neispitani.

Dva posljednja rada »... ilustruju prilike ... poslije smrti Ali-paše Rizvanbegovića 1851. godine.«

Analizu materijala izvršiti ćemo onim redom kojim ga je u svojim »Prilozima« objelodanio sam autor. Prvi po redu rad nosi naslov »Prepiska Ali-paše Rizvanbegovića s austrijskim vlastima u Dalmaciji«. Gotovo sva Ali-pašina pisma upućena su tadanjem guverneru Dalmacije Lilienbergu i njegovu zamjeniku Hlumeckom i barunu Schalleru, osim toga su objelodanjene i pčneke kopije pisama samoga guvernera Lilienberga. Korespondenciju s Lilienbergom i njegovim zamjenikom započeo je Ali-paša neposredno nakon preuzimanja vlasti godine 1833. Velik broj tih pisama iznosi na vidjelo veoma značajne i važne momente s obzirom na političko, kulturno i ekonomsko stanje Hercegovine toga vremena. Ali-paša u zajednici s Lilienbergom vodi brigu oko popravka pojedinih prometnih putova, u središtu njihove pažnje je cesta Klek—Sutorina, na kojoj su poneki popravci vršeni već i u vrijeme francuske vladavine početkom XIX stoljeća.

Dopisivanje je trajalo sve do pred neposrednu pogibiju Ali-pašinu, pa je kao posljednje pismo sačuvan koncept pisan 7. II 1851.

Autor je s pravom istakao i naglasio važnu činjenicu da od ». . . trideset i pet Ali-pašinih originalnih pisama trideset i jedno je pisano ćirilicom, jedno latinicom, a jedno turskim jezikom.« Također je s pravom ustanovljeno ». . . da je i Namjesništvo u Zadru većinom obavljalo prepisku s Ali-pašom na našem jeziku . . .«

Drugi prilog »Izvjestaji dr Dimitrija Atanaskovića o Bosni i Hercegovini 1844. godine« sadržava važnu građu ». . . za poznavanje političkih, privrednih i društvenih prilika u Bosni i Hercegovini pred kraj prve polovine XIX vijeka.« Atanasković je bio poznata ličnost, dugi niz godina je bio u austrijskoj diplomatskoj službi, pa je kao takav postao i ». . . prvi austrijski konzul u Bosni.« Godine 1844. posjećuje Atanasković po nalogu austrijske vlade ». . . Travnik i Mostar u cilju regulisanja neriješenih carinskih pitanja na granici Bosne i Hercegovine«. Originali njegovih izvještaja pisani su i objelodanjeni na njemačkom jeziku, a čuvaju se danas u Državnom arhivu u Zadru. Osobitu pažnju zavređuje prilog uz prvi izvještaj upućen barunu Kübecku, predsjedniku Dvorske komore u Beču. U spomenutom prilogu Atanasković iznosi spisak tržnih cijena znatnijih bosansko-hercegovačkih proizvoda, neoprane i oprane vune, meda, loja, ovčjih koža, zečje masti itd. Nakon prvoga slijedi drugi opširan izvještaj. U njemu Atanasković veoma detaljno analizira političko stanje i položaj tamošnjeg nemuslimanskog stanovništva, osim toga naglašava da su »trgovina i obrt u bijednome stanju, siromaština raste iz dana u dan.« Ne manje zanimljiv je i posljednji Atanaskovićev izvještaj upućen 17. VII 1844. također barunu Kübecku. Atanasković u njemu opisuje svoj trosatni sastanak s Ali-pašom u njegovu ljetnikovcu Buni, iznoseći uz to i svoje zapažanje o prilikama u Mostaru, koji je tada brojio oko 16.000 stanovnika, pa je u njemu bila na zamjernoj visini i trgovina.

Treći rad »Rihard Erko o pitanju austrijskih bjegunaca u Hercegovinu sredinom XIX vijeka« temelji se na materijalu koji se također nalazi u Državnom arhivu u Zadru. »Richard Erko, sekretar Namjesništva u Zadru i tumač orijentalnih jezika . . . je imao zadatak i da posjeti hercegovačkog vezira Ali-pašu Rizvanbegovića . . .« s tim da konačno uredi pitanje izručivanja nekih bjegunaca koji su iz Dalmacije prebjegli u Hercegovinu. Erko je bio veoma nesklon Ali-paši pa je na kraju svojih izvještaja vrlo energično

tražio od austrijskih vlasti njegovo uklanjanje, smatrajući ga veoma nepo-
desnom i nezgodnom ličnošću. U svome opširnom izvještaju pisanom na ta-
lijanskom jeziku iznosi Erko vrlo detaljno sve svoje impresije o hercegovačkom
boravku, pa je i taj izvještaj važan dokumenat s obzirom na poznavanje
političkih i ostalih prilika u doba vladavine Ali-paše Rizvanbegovića.

Rad »Zapisnik Agencije bosanskih franjevacu u Sarajevu« rezultat je
proučavanja sačuvanih dokumenata koji se nalaze u arhivu Franjevačkog
samostana u Fojnici. Spomenuta Agencija bosanskih franjevacu u Sarajevu
osnovana je 1856. i postojala je do okupacije Bosne i Hercegovine (1878).
Njen zadatak bio je zastupanje interesa franjevačkog reda i katoličkog na-
roda u Bosni i Hercegovini kod turskih vlasti u Sarajevu. Prvi agent bio
je poznati pisac bosanski franjevac Grga Martić. On je preuzevši tu dužnost
vodio zapisnu knjigu svih značajnijih zbivanja od 1. V 1856. do konca aprila
1857. Iz sačuvanog teksta vidi se da je agencija imala rješavati i mnoga veoma
delikatna pitanja koja su se odnosila na probleme društveno-vjerskog i
političkog značaja.

Posljednji rad pod naslovom »Prilozi istoriji crnogorsko-turskih odnosa
pred kraj turske vladavine u Bosni i Hercegovini« rezultira iz proučene građe
koja se danas čuva u Orijentalnom institutu u Sarajevu. Ta građa se prete-
žno sastoji od nekoliko pisama kneza Nikole Crnogorskog, koji je nakon
neuspjeha u crnogorsko-turskom sukobu 1862. promijenio svoju taktiku spram
turske vlasti u Bosni i Hercegovini, pa taj njegov pomirljiviji stav dolazi do
izražaja i u objelodanjenim pismima. Pisma su gotovo sva upućena tadanjim
bosanskim valijama (guverneri pokrajina) u vremenskom rasponu od 1868—
1873. Ta pisma predstavljaju svakako značajan prilog poznavanju tadanjih
odnosa između turske vlasti u Bosni i Crne Gore.

Svi objelodanjeni dokumenti su popraćeni dužim ili kraćim uvodom,
registima i bilješkama, a objelodanjeno je i nekoliko faksimila. Bilo bi
međutim svakako poželjno da Naučno Društvo NR Bosne i Hercegovine pop-
rati i građu s ovećim sintetičnim rezimima, jer bi na taj način takva
dokumentacija postala u potpunosti pristupačna i inostranim stručnjacima.

Miroslava Despot

J. Luetić, O POMORSTVU DUBROVAČKE REPUBLIKE U XVIII STOLJEĆU

(Izd. Pomorskog muzeja JAZU u Dubrovniku; Građa za pomorsku povijest
Dubrovnika, sv. 2, Dubrovnik 1959)

Nakon kratkog uvoda (str. 9-20) u kojem su date neke osnovne karak-
teristike političkih i ekonomskih odnosa na mediteranskom području u XVIII
stoljeću i zacrtani izvjesni okviri razvoja dubrovačkog pomorstva tog raz-
doblja, autor je u poglavljima: »Brodovi« (str. 23-40). »Brodске posade«
(str. 43-93); »Brodovlasnici — karatisti« (str. 97-108) i »Pomorska djelatnost«
(str. 111-135), kao i u »Prilozima« (str. 139-186), dao prilično širok pregled
građe za pomorsku historiju Dubrovnika sredinom XVIII stoljeća. Zbog
razgranatih dubrovačkih pomorsko-trgovačkih veza, oživjelih naročito u dru-
goj polovici XVIII stoljeća, ova je građa vrijedan doprinos za upoznavanje